

Warszawa, 10 marca 2020r.

dr hab., prof. APS Bernadeta Szczupał
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
Instytut Pedagogiki Specjalnej
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Iwony Bołtuć *Poczucie jakości życia rodziców dorosłych dzieci z niepełnosprawnością wzroku i rodziców dorosłych dzieci pełnosprawnych* przygotowanej pod kierunkiem naukowym promotora dr hab., prof. UP Katarzyny Pluteckiej i promotora pomocniczego dr Józefy Matejek

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Iwony Bołtuć dotyczy poczucia jakości życia rodziców dorosłych dzieci z niepełnosprawnością wzroku oraz rodziców dorosłych dzieci pełnosprawnych. Jest to prawidłowo opracowana rozprawa, zarówno pod względem merytorycznym, jak i formalnym. Podjęty temat ma duże znaczenie poznawcze, edukacyjne i społeczne. Jest ważny z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia oraz wymagający pogłębionych eksploracji badawczych.

Biorąc pod uwagę przedstawiony obszar tematyczny Doktorantka postawiła sobie ambitne i złożone zadanie, ponieważ badania jakości życia rodziców dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku są jednym z trudniejszych w analizach teoretycznych i empirycznych. Dużym utrudnieniem jest wielowątkowość, rozbieżność w stosowaniu pojęcia jakości życia przez różnych badaczy. Jakość życia jest pojęciem wieloaspektowym, uwzględniającym mnogość czynników biologicznych, psychologicznych i społecznych. Jakość życia jest także pojęciem, które zalicza się do tzw. kategorii dynamicznej (na przestrzeni czasu i miejsca może ona ulegać zmianom). Ponadto należy też uwzględniać fakt, że każda osoba jest indywidualna, posiada różne, swoiste potrzeby i preferencje, dlatego też posiada własne, specyficzne odczuwanie poczucia jakości swojego życia. Ogólne kryteria, które wpisują się w kanon określający poczucie jakości życia, są kategorią otwartą, mogą być często poszerzane

o nowe wyznaczniki i interpretowane w sposób subiektywny, charakterystyczny dla danej osoby.

Analizując pracę pod względem formalnym stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy 294 stron i składa się z trzech części poprzedzonych wstępem. Rozprawa posiada układ typowy dla prac o charakterze empirycznym, klasycznym dla prac awansowych. W części pierwszej wyodrębniono trzy rozdziały, które mają charakter teoretyczny i zostały opracowane na podstawie obszernej literatury z zakresu omawianych zagadnień. Część drugą stanowi prawidłową prezentację założeń metodologicznych Doktorantki. W części trzeciej zaprezentowano wyniki badań oraz dokonano ich szczegółowej interpretacji. Dodatkowe wątki merytoryczne omawiane wewnątrz rozdziałów są konstruktywnie uzasadnione i przedstawione w przemyślanych proporcjach, wytłumaczalnych zakresem wymaganej analizy. Natomiast w zakończeniu przedstawiono wnikliwe podsumowanie przeprowadzonych badań. Ponadto zamieszczone zostały: bibliografia, spis tabel, spis tabel i wykresów oraz aneksy zawierające wykorzystane narzędzia badawcze. Obszerna bibliografia cytowana w pracy jest dobrze dobrana, znalazły się w niej zarówno klasyczne jak i najnowsze opracowania. Praca jest ubogacona graficznie, w załączniki, tabele, rysunki, wykresy, materiały źródłowe. Jej struktura jest prawidłowa, przejrzysta i uporządkowana. Układ treści poszczególnych rozdziałów w części teoretycznej i empirycznej jest logiczny i konsekwentnie prowadzi do wybranych przez Doktorantkę rozwiązań empirycznych. Praca z formalnego punktu widzenia napisana została dobrym językiem, występuje konsekwencja w zapisie bibliograficznym, jest napisana starannie i jest dobrze rozplanowana graficznie. Stwierdzam, że Doktorantka dowiodła swoich umiejętności pisania tekstu naukowego.

We wstępie rozprawy Doktorantka rzetelnie uzasadnia wybór swojego tematu badawczego oraz wskazuje na inspiracje, którymi się kierowała opracowując rozdziały teoretyczne oraz koncepcję metodologiczną. Zaprezentowane w nim rozważania są cenne dla całości pracy i podjętego zakresu tematycznego badań własnych.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Rodzina w zmieniającej się rzeczywistości” podejmuje zagadnienia dotyczące funkcji i roli w systemach rodzinnych. Doktorantka omawia również strukturę i modele rodziny oraz wnikliwie prezentuje wybrane aktualne koncepcje poznawcze dotyczące rodziny w wielu perspektywach naukowych ze szczególnym uwzględnieniem systemowej teorii rodzin. Analizuje funkcjonowanie rodziny w kontekście więzi istniejących między poszczególnymi członkami oraz wiele środowiskowych

uwarunkowań zmian we współczesnej rodzinie. Rozdział pierwszy uważam za spójny i przemyślany, a zakres przeprowadzonej analizy literatury za wystarczający.

W rozdziale drugim Doktorantka wnikliwie omawia funkcjonowanie „dorosłych dzieci” w rodzinie. Doktorantka rzetelnie omawia funkcjonowanie rodziny z dzieckiem z niepełnosprawnościami ze szczególnym zwróceniem uwagi na sytuację rodzin z dzieckiem z niepełnosprawnością wzroku. Wskazuje także na wielowymiarowe relacje w rodzinie warunkowane wspólnym mieszkaniem rodziców z dorosłymi dziećmi pełnosprawnymi i z niepełnosprawnością wzroku. Przedstawia też zjawisko odroczonej dorosłości, w tym przyczyny pozostawania w domu oraz skutki odraczania usamodzielnienia. W rozdziale tym warto zamiennie stosować pojęcie „dorosłe osoby” z pojęciem „dorosłe dzieci”. Rozdział ten jest również prawidłowy i wartościowy w sensie kognitywnym. Zaprezentowane w nim rozważania są cenne dla podjętego zakresu tematycznego badań własnych.

W rozdziale trzecim Doktorantka rzetelnie omówiła pojęcie oraz wybrane wskaźniki jakości życia i poczucia jakości życia w ujęciu obiektywnym i subiektywnym oraz rozumienie jakości życia w wybranych koncepcjach naukowych. Treści zawarte w tym rozdziale są również wyczerpujące i wystarczające.

Uogólniając ocenę poszczególnych rozdziałów teoretycznych, które są zawarte w części pierwszej, pragnę podkreślić, że są one spójne pod względem logicznym i prezentują wszelkie niezbędne informacje związane z omawianym zagadnieniem badawczym. Ich zakres odpowiada tematyce pracy a tytuły rozdziałów i podrozdziałów bardzo dobrze odzwierciedlają umieszczone w nich zagadnienia. Cytowane w pracy pozycje świadczą o bardzo dobrej orientacji Doktorantki w analizowanych problemach – dobrano je starannie, tworząc na ich podstawie przejrzysty opis teoretycznych podstaw badań własnych. W pracy zauważalna jest także stosowana ogólna poprawność terminologiczna. Należy podkreślić, że Doktorantka chcąc zrealizować przyjęty cel badań oraz by odpowiedzieć na założone problemy badawcze, przeprowadziła rozległą, krytyczną i selektywną analizę wybranej literatury polskiej i zagranicznej. Wszystkie rozdziały posiadają wprowadzenie do omawianych treści oraz niezbędne, syntetyczne podsumowanie.

Założenia metodologiczne badań własnych Doktorantka prezentuje w rozdziale czwartym zatytułowanym „Metodologia badań własnych”. Doktorantka przedstawiła w nim cel poznawczo-diagnostyczny, cel teoretyczny i cel praktyczny badań, problematykę badawczą oraz wykorzystane metody i narzędzia badawcze. Szczegółowo scharakteryzowała również grupę badanych osób i kryteria jej doboru, a także teren, organizację badań i wykorzystane metody statystyczne analizy danych. Opis zaprezentowanej koncepcji metodologicznej nie

budzi żadnych zastrzeżeń. Pozytywnie oceniam konstrukcję celów i ich związek tematem pracy. Doktorantka trafnie wyodrębnia dwa problemy główne, w ramach których wyodrębnia pytania szczegółowe, które trafnie zakreślają przejrzystą strukturę pola badawczego. Zostały one sformułowane prawidłowo i świadczą one o dobrej orientacji Doktorantki w podjętej problematyce badawczej. Ze względu na przyjęty obszar badawczy Doktorantka słusznie nie formułuje hipotez badawczych i przyjmuje w pracy bezzalożeniowość. Żadnych wątpliwości merytorycznych nie budzą również rzetelnie przedstawione w obszernej tabeli zmienne niezależne, pośredniczące, zależne oraz sformułowane do nich wskaźniki. Również dobór metod i narzędzi badawczych, niezbędny do zbierania danych w aspekcie celu badań i sformułowanych problemów badawczych nie budzi zastrzeżeń i jest w pełni uzasadniony. Także dobór grupy badawczej został dokonany prawidłowo, z wszelkimi wymogami metodologicznymi. Uogólniając pragnę podkreślić, że cała strategia badań została opracowana prawidłowo. Widoczny jest związek między celem badań a przyjętymi procedurami. Rozdział ten świadczy o dojrzałości metodologicznej Doktorantki. Odważny projekt badawczy Autorki wymagał od Niej wielu przemyśleń w zakresie sposobów jego realizacji. Tym bardziej, że badania prowadzone na grupie rodziców zawsze wymagają szczególnych ostrożności i zrozumienia ich codziennej sytuacji.

Rozdział piąty zawiera rzetelną analizę danych pozyskanych podczas badań własnych. Struktura tego rozdziału jest w znacznym zakresie pochodną przedstawionej w rozdziale metodologicznym konstrukcji problemów badawczych. Układ ten jest logiczny, przejrzysty, sprzyja recepcji treści i nie budzi żadnych wątpliwości. Prezentacja zgromadzonych wyników badań jest logiczna i klarowna, umieszczona w licznych tabelach i wykresach. Doktorantka wykazała się bardzo dobrą umiejętnością interpretacji uzyskanych danych empirycznych. Dokonała szczegółowego opisu i interpretacji wyników badań własnych. Na podkreślenie zasługuje duży obiektywizm i rzetelność w prezentowaniu otrzymanych wyników badań własnych. Zauważalne jest, że Doktorantka posiada dobrze rozwinięty warsztat gromadzenia, analizy i interpretacji zgromadzonych danych empirycznych.

W rozdziale szóstym swojej pracy Doktorantka przedstawiła obszerną dyskusję zgromadzonych wyników badań własnych z dotychczasowymi rezultatami aktualnych badań empirycznych innych autorów oraz obszerne wnioski końcowe prawidłowym wyodrębnieniem wielu czynników wewnątrzrodzinnych oraz wskaźników jakości życia badanej grupy rodziców. Doktorantka przedstawia w nich tu logiczną syntezę badań własnych. Szczegółowa analiza bogatego materiału empirycznego dała Doktorantce możliwość wysunięcia ważnych poznawczo i przydatnych dla praktyki pedagogicznej wniosków i postulatów. Moje uznanie

budzi płynne łączenie problematyki wiedzy teoretycznej z zagadnieniami działań praktycznych. Doktorantka przedstawiła obszerne rekomendacje i wskazania do tworzenia programów profilaktyki i wsparcia dla rodzin oraz wielu cennych propozycji do tworzenia standardów codziennej pracy z rodzicami dorosłych dzieci z niepełnosprawnością wzroku w praktyce pedagogicznej, psychologicznej i społecznej. Oceniając całość analizy otrzymanych wyników badań mogę stwierdzić, że jest ona logiczna i wyczerpująca. Uważam, że Doktorantka wykazała się bardzo dobrą umiejętnością prawidłowej prezentacji i analizy zgromadzonych w toku badań własnych materiałów i w pełni sprostala wszystkim podjętym wyzwaniom metodologicznym.

Podsumowując ocenę przedłożonej dysertacji doktorskiej przygotowanej przez mgr Iwonę Bołtuć uważam, że rozprawa jest bardzo dobrze napisana i może być cennym źródłem informacji dla badaczy oraz dla praktyków zainteresowanych poznaniem poczucia jakości życia rodziców dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku. Podkreślić należy, że temat rozprawy został zrealizowany w sposób oryginalny, a sam pomysł badawczy charakteryzuje się aktualnością oraz dużym znaczeniem dla teorii praktyki pedagogiki specjalnej. Podsumowując ogląd globalny pracy również należy podkreślić jej wysoką jakość pod względem edytorskim.

Wysoko oceniam recenzowaną pracę i jednoznacznie stwierdzam, że spełnia wszystkie kryteria rozpraw doktorskich. Jest to prawidłowo napisana rozprawa naukowa, jest ona wartościowym, rzetelnym i oryginalnym przedstawieniem podjętego tematu badawczego, obejmuje przemyślane, prawidłowe etapy prowadzenia badań własnych oraz szczegółową, rzetelną i konstruktywną analizę oraz wyczerpującą i oryginalną interpretację otrzymanych danych empirycznych. W pełni potwierdza ona ogólną wiedzę Doktorantki w zakresie nauk społecznych (w szczególności w zakresie pedagogiki specjalnej) i daje świadectwo umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Moim zdaniem, recenzowana dysertacja – jako aktualne, nowatorskie ujęcie poznawcze i wartościowe przedstawienie, rzadko podejmowanego w pedagogice specjalnej tematu poczucia jakości życia rodziców dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku i dorosłych osób pełnosprawnych, jest warta jej pozytywnej oceny z wyróżnieniem oraz jest warta jej opublikowania w formie monografii.

Biorąc pod uwagę powyższe niewątpliwe zalety pracy, w konkluzji końcowej stwierdzam, że dysertacja mgr Iwony Bołtuć *Poczucie jakości życia rodziców dorosłych dzieci z niepełnosprawnością wzroku i rodziców dorosłych dzieci pełnosprawnych* napisanej pod

kierunkiem naukowym promotora dr hab., prof. UP Katarzyny Pluteckiej i promotora pomocniczego dr Józefy Matejek, spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim, określone w *Ustawie z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym* (Dz. U. z 2017r., poz. 1789) oraz w związku z art. 179 ust. 1 *Ustawy z dnia 3 lipca 2018r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2018r., poz. 1669) i na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Bernadeta Szcypał